znova nenastane eskalácia napätia, aká sa udiala v čase písania tejto recenzie. Máme na zreteli teroristické útoky v Paríži z 13. 11. 2015 a eskaláciu napätia na sýrsko-tureckých hraniciach.

Autori predkladajú študentom i odbornej verejnosti komplexný text na štúdium. Každá kapitola je ukončená sumarizáciou, súborom otázok na opakovanie a zoznamom odporúčanej literatúry. Záverečné strany sú venované zoznamu všetkých použitých zdrojov, zoznamu použitých skratiek, mennému a vecnému registru. Malé nepresnosti ako nesprávna transkripcia mien (príklad *Hérodotos z Halikarnassosu* – správne *Halikarnasu*; *Tukýdides – Thukydidés*) by sa v učebnici nemali vyskytovať. Uvedené nedostatky môžeme pripísať aj neustáleným pravidlám prepisu cudzojazyčných mien a názvov do slovenčiny. Text je však prehľadný, dobre sa číta a môže byť východiskovou bázou aj pre potenciálny výskum študentov v rámci kvalifikačných prác, zároveň môže poslúžiť ako základná konceptuálna báza pre autorov a odborníkov, ktorí sa tejto problematike už dlhodobo a úspešne venujú.

Další použité zdroje

NAXERA, Vladimír, STULÍK, Ondřej a kol. (2013): *Teorie společenských smluv. Analýza vybraných novověkých konceptů.* Brno: Václav Klemm.

PUTILIN, Boris Gavrilovič (2005): *Terrorističeskij internacional.* Moskva: Kučkovo pole.

Jana Lasicová & Marek Mutňan[*]

SHUTT, Allison K. (2015): *Manners make a nation. Racial etiquette in Southern Rhodesia, 1910–1963*. Rochester: University of Rochester Press.

Dr. Allison Shutt působí na Hendrix College v Arkansasu, kde je profesorkou historie. Regionu jižní Afrika se věnuje téměř po celý život, recenzovaná publikace tedy nepředstavuje jakousi výzkumnou odbočku. Zajímavostí je, že již jako studentka se zabývala mezinárodními sankcemi proti Jižní Rhodesii či národně-osvobozeneckým bojem v dnešním Zimbabwe. Dlouhodobě publikuje články o středních zemědělských vrstvách, o problematice související s vlastnictvím půdy či o rasové etiketě. Ostatně, všechna zmíněná témata se objevují i v recenzované publikaci, jejíž název by se dal do češtiny přeložit jako „Mravy dělají národ. Rasová etiketa v Jižní Rhodesii, 1910–1963“.[1] Tato publikace by se dala označit za vrchol její akademické kariéry, neboť doposud žádnou ucelenou publikaci nevydala. Kniha by se dala zařadit do afrických studií, antropologie a částečně rovněž do politologie. Autorka se zde zabývá především proměnou diskurzu chování černošského obyvatelstva. Vztahy mezi vládnoucí bělošskou menšinou a černošskou větši-

[*]Doc. PhDr. Jana Lasicová, Ph.D., Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, lasicova@gmail.com, Mgr. Marek Mutňan, Pôdohospodárska platobná agentúra, Bratislava, mutnan.marek@gmail.com.

[1]Uvedený překlad je v textu umístěn jen pro úplnost. První část názvu publikace, tedy „Manners make a nation“, by se jinak dala přeložit jako „chování dělá národ“ či snad jako „způsoby dělají národ“ (myšleno jako část společenského chování).

nou však nebyly tak průzračné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Ať se již jedná o kteroukoliv kolonizovanou africkou zemi, téměř vždy se jedná o spletenec vztahů, který je téměř nemožné z pohledu Evropana rozplést. Když před několika lety zemřel Ian Douglas Smith, bývalý ministerský předseda Rhodesie, média informovala, že mnoho černošského obyvatelstva by se nejraději vrátilo o oněch 50 let zpět. Současná ekonomická situace v dnešním Zimbabwe pod vládou Roberta Mugabeho (možná až paradoxně ekonoma, ještě ironičtěji může znít ekonoma vystudovaného v Londýně) se s výkonností tehdejší ekonomiky nedá srovnávat. Jisté je snad pouze to, že vláda ani jednoho z nich nebyla tím, co země potřebovala.

Co vůbec onen pojem „rasová etiketa" znamená? Vzhledem k tomu, že se jedná o hlavní téma publikace, bylo by vhodné ho hned v úvodu krátce představit. Pojem de facto znamená pravidla chování, která musela být ze strany černošského obyvatelstva dodržována v přítomnosti bělochů a pokud tomu tak nebylo, následovalo potrestání podle míry provinění. Nemusí se však jednat výhradně o Jižní Rhodesii, pravděpodobně ještě známějším příkladem jsou jižanské státy USA a to ještě před padesáti lety. Doposud však v některých státech USA – zejména na jihu – převládá neoficiální (snad až zakořeněný) odstup ze strany bělošského obyvatelstva vůči Afroameričanům.[2] Ostatně, rasová etiketa byla základem pro více než půlstoletí trvající apartheidní režim v dnešní Jihoafrické republice.

Kniha pojednává o snaze vlády bělošské menšiny v tehdejší Jižní Rhodesii, poté ve Středoafrické federaci a nakonec v Rhodesii vytvořit dobře fungující systém rasových pravidel (či rasové etikety). Samotná publikace je členěna do šesti kapitol, kterým předchází úvod.[3] Kapitola první nese název „Neomalenost a respekt" (s. 21–50). Autorka zde popisuje, jak od roku 1927, kdy byl přijat Native Affairs Act, se jihorhodeská vláda snažila o přetvoření chování černošského obyvatelstva tak, aby bylo vůči bělošské menšině naprosto poslušné, ale co více, zdvořilé z vlastního přesvědčení. Mezníkem je zde pak konec 50. let, kdy byla přijata nová legislativa. Více než závažným problémem bylo to, že posouzení oné neomalenosti spočívalo na individuálním hodnocení vládních představitelů, jejichž kompetence se časem značně rozšířily. Veškeré snahy však byly bezúčelné, a nepomohli ani domorodí komisaři, kteří měli pravomoc uložit pokutu do výše 20 liber či šestiměsíční vězení. Jako překvapivé se může jevit to, co bylo považováno za neomalené chování. Mělo se jednat o zvýšený hlas či gestikulaci, což bylo následně vykládáno jako projev agrese vůči autoritám. Zde je však potřeba podotknout, že pravidla společenského chování byla před 80 lety naprosto odlišná od těch dnešních, ať již v Africe či kdekoliv jinde. To ovšem nikde autorka nerozvádí, nikde není uvedena jakási „srovnávací tabulka" zkoumaných společenských norem chování u bělošského obyvatelstva a (odpovídajících) tradic fungujících u původního obyvatelstva v určitém časovém období.

[2] Neuplyne snad ani týden, kdy by média nepřinesla informace o dalším překročení pravomocí ze strany amerických bezpečnostních složek vůči černošskému obyvatelstvu.

[3] Každá z těchto větších kapitol pak obsahuje řadu menších podkapitol, které však nejsou zmíněny v obsahu, nicméně na přehlednost textu to nemá žádný vliv.

Kapitola druhá se jmenuje „Důstojnost a úcta“ (s. 51–77) a pojednává o tom, jak si černošské obyvatelstvo Jižní Rhodesie upravilo pravidla rasové etikety k obrazu svému. Postupně si totiž uvědomilo, že bude lepší dělat to, co po nich autority vyžadují, nicméně svým vlastním způsobem. Příkladem může být nošení klobouku, jež bylo obecně (např. v Jihoafrické unii) vnímáno jako symbol rovnosti. V Jižní Rhodesii však autority nahlížely na klobouk u černošského obyvatelstva negativně, neboť jejich nositelé podle nich měli raději vynaložené prostředky investovat do svých rodin či vzdělání (s. 53). Jak bylo často podotýkáno, pro domorodé Afričany neměl klobouk žádný užitečný smysl a byl pouze výdajem navíc. Kromě toho kloboukům jednoduše nerozuměli, protože je nosili kdykoliv a kdekoliv pouze proto, aby na sebe upoutali pozornost (s. 54). Jako zábavná se jeví představa původního obyvatele, který si pomalu vykračuje po chodníku s kloboukem na hlavě a současně okázale jí, přičemž běloši, které míjí, jsou vzteky bez sebe a ihned přivolávají komisaře.

Třetí kapitola, „Etiketa a integrace“ (s. 78–102), pojednává o procesu začleňování nových bělošských přistěhovalců po druhé světové válce do jihorhodeské (bělošské) společnosti. Jejich chování se značně odlišovalo od chování stávajících jihorhodeských bělochů, proto museli být „převychováni“ tak, aby jednali podle všudypřítomné rasové etikety. V polovině 60. let tento proces podle jistého sociologa zabral asi půl hodiny (s. 79). V dnešní Jihoafrické republice, kde stále je významná bělošská (a indická) menšina, směřují migranti opačným směrem, nejčastěji se jedná o Británii, Austrálii či USA. Když v roce 1965 Jižní Rhodesie unilaterálně vyhlásila nezávislost na Velké Británii, proces imigrace značně zpomalil, což bylo dáno také vysokou selektivitou ze strany jihorhodeské vlády, která dříve nebyla uplatňována.

Zajímavé je, jak se choval k černošskému obyvatelstvu personál RAF, který zde během války cvičil. Ačkoliv s Afričany běžně nemluvil, platil jim více než staří usedlíci, což vytvořilo jistý (do budoucna vládě nebezpečný) precedent. Dále se autorka věnuje problematice vychovávání bělošských dětí a pozdravu běžném v západním světě, totiž podávání ruky. Ačkoliv zde bohužel není prostor zabývat se všemi tématy publikace, bylo by vhodné zmínit, že k podávání ruky jako symbolu rovnosti nepřistupovali všichni běloši stejně. Podle některých byl tento pozdrav s Afričany klíčový pro úspěch země, stejně tak jako někteří běloši umožňovali Afričanům vstupovat do uzavřené, exkluzivní bělošské společnosti. Takových však byla menšina. Smutnou minulostí je přístup jihorhodeské vlády k ne-britským imigrantům, kteří byli ve většině případů odmítáni. Pouze na nátlak britské vlády země přijala židovské uprchlíky z Polska, nicméně v tomto případě se jednalo o nemajetnou vlnu, ty předchozí, které disponovaly majetkem a vzděláním, paradoxně takové štěstí neměly.

„Zdvořilost a neurvalost“ (s. 103–137), tak by se dal přeložit název čtvrté kapitoly, která pojednává o zvýšených možnostech politické či ekonomické participace černošského obyvatelstva během existence Středoafrické federace, která vznikla v roce 1953 spo-

[4] V angličtině se jedná o Nyasaland. Do češtiny se překládá jako Ňasko či jako uvedené Njasko.

jením Severní a Jižní Rhodesie společně s Njaskem.[4] Federace zanikla o deset let později, kdy bývalá Severní Rhodesie vyhlásila nezávislost pod jménem Zambie, bývalé Njasko jako Malawi a konečně bývalá Jižní Rhodesie v roce 1965 unilaterálně jako Rhodesie. Ačkoliv se zpočátku zdálo, že rasové poměry se ve federaci zlepší, veškeré snahy byly rychle utlumeny. Paradoxně k tomu nenapomohla ani výborná ekonomická situace země, která se projevila mimo jiné stavbou přehrady Karibu, přičemž bylo nutné přestěhovat desítky tisíc obyvatel, což následně vyvolalo srážky s policií a armádou. Za zmínku stojí chování jisté Mai Musodzi během večeře na počest královské rodiny, kam byla pozvána. Místo toho, aby společně s ostatními zasedla ke stolu, zarputile trvala na tom, že zůstane sedět na zemi (s. 105). Ačkoliv úřady poté referovaly o chování oné dámy jako o „tradičním", nelze v něm nevidět jistý odpor či vzdor vůči bělochům, zvláště když se jednalo o respektovanou osobu. Uvedený příklad pouze demonstruje pasivní odpor černošského obyvatelstva vůči bělošské vládě.

„Násilí a pohostinnost" (s. 138–169), tak by se dal přeložit název páté kapitoly, která pojednává o vztazích mezi bělošským a černošským obyvatelstvem v době desetileté existence federace.[5] Federální vláda uplatňovala přístup dvojího metru, na straně jedné se snažila utlumovat snahy černošských nacionalistů, na straně druhé pak podporovala asimilaci vybraných Afričanů do politických elit. Čím více se vláda uchylovala k represivním metodám, tím více bělošské obyvatelstvo ztrácelo přesvědčení o legitimitě své vlády. Jihorhodéští běloši byli odpovědni za veškeré snahy potírající emancipaci Afričanů a africký nacionalismus obecně. Jednalo se zejména o starší, konzervativní generaci, která si jednoduše nepřipouštěla žádné změny. Rasová diskriminace dlouhodobě poškozovala ekonomiku země. Kapitola poslední, „Mravy dělají národ" (s. 170–179), je de facto závěrem. Autorka zde podotýká, že rozpad federace byl pro mnoho bělochů důkazem toho, že byli vůči černošskému obyvatelstvu příliš vstřícní (s. 170). Afričané i běloši věřili, že čestnost i nezdvořilost (v mnoha případech až hrubost) mají potenciál změnit společnost a formovat politiku (s. 178). Avšak postupem času se ukázalo, že toto přesvědčení bylo zcela mylné.

Knihu nelze než doporučit nejen odborníkům z oboru afrických studií či antropologie, ale rovněž všem, kdo se alespoň okrajově zajímají o Afriku za starých časů, čímž nejsou myšleni jen historici. Publikace může být velice užitečná i odborníkům z řad politologie a mezinárodních vztahů, protože pojednává o zákulisí rhodeské politické scény a popisuje vývoj událostí, které stály za rozpadem nejen Středoafrické federace, ale rovněž samotné Rhodesie. Recenzovaná publikace umožňuje proniknout hlouběji do vztahů mezi vládnoucím bělošským obyvatelstvem a Afričany usilujícími o zrovnoprávnění, přičemž mnoho uvedených příběhů zvyšuje poutavost četby. Tyto uvedené příklady jsou však pro publikaci elementární, neboť tvoří empirická data a bez nich by publikace postrádala věrohodnost. Autorka rovněž čerpá ze zimbabwských národních archivů, což zvyšuje důvěryhodnost uváděných příběhů. Další autorkou uží-

[5] Název kapitoly by se dal rovněž přeložit jako politika cukru a biče, což by mohlo vyznít mnohem příhodněji.

vané zdroje pochází z archivů nacházejících se v Londýně a Oxfordu.

Pravdou je, že o dnešním Zimbabwe je v médiích šířeno jen velice málo informací. Opačně tomu bylo před rokem 1980, kdy země byla zmiňována na titulních stránkách novin v souvislosti se snahami místního černošského obyvatelstva o větší emancipaci. Když v roce 1980 získala Rhodesie nezávislost, dopo-sud relativně ekonomicky výkonná země začala upadat, zvláště poté, co se v roce 1987 stal prezidentem Robert Mugabe, který v předchozích osmi letech vedl zemi jako premiér. Nepříliš známý je fakt, že diktátor Mugabe byl mezi lety 1986 až 1989 generálním tajemníkem Hnutí nezúčastněných zemí.

*Alfred Kramer**

PETERKOVÁ, Jana a kol. (2014): *Trendy a výzvy současné diplomacie. Česká a slovenská perspektiva.* Praha: Troas.

Výskum teórie a praxe diplomacie nepatrí medzi oblasti, ktoré by v českom a slovenskom prostredí tvorili podstatnejšiu súčasť bádania o vzťahoch medzi štátmi. Z tohto dôvodu je každý akademický príspevok na túto tému potrebné vrelo privítať, i keď tak ako pri všetkých prácach zo spoločenských vied súčasnosti je k nemu vhodné pristupovať obozretne, prezieravo a s nutnou dávkou „kritickej dištancie". S takýmto predsavzatím pristúpil ku kolektívnej monografii mapujúcej „trendy a výzvy súčasnej diplomacie" z českej a slovenskej perspektívy aj autor tejto recenzie. Svoje zistenia a poznatky o publikácii by chcel odbornej verejnosti prezentovať na nasledujúcich riadkoch.

Autorský kolektív pod editorským vedením Jany Peterkovej pozostával okrem nej ešte z Radky Drulákovej, Štěpánky Zemanovej, Kamily Harabinovej, Lenky Porázikovej (všetky z VŠE v Prahe), Erika Pajtinku a Petra Rosputinského (obaja z UMB v Banskej Bystrici). Išlo teda o relatívne homogénny kolektív pochádzajúcich z dvoch univerzít, jednej českej a jednej slovenskej, hoci s odlišným stupňom odborných a bádateľských skúseností. Zatiaľ čo u K. Harabinovej išlo o študentku magisterského/inžinierskeho stupňa, u L. Porázikovej o doktorandku a v prípade R. Drulákovej, J. Peterkovej, E. Pajtinku a P. Rosputinského o odborných asistentov a asistentky, Š. Zemanová pôsobí na domovskej univerzite vo funkcii docentky. Tieto rozdiely v dosiahnutom stupni vzdelania či skúsenostiach však v jednotlivých kapitolách nie sú až také badateľné. Na druhej strane, kapitoly majú pri ich vzájomnom porovnaní rôznu úroveň a aj použité metódy i dosiahnuté závery disponujú rozličným stupňom vedeckej presvedčivosti a pôsobia na čitateľov rôznym dojmom.

Kniha je prehľadne rozdelená do troch častí, pričom prvé dve mapujú českú a slovenskú diplomatickú perspektívu, záverečná je zameraná na právny rámec diplomatických a konzulárnych stykov. V prvej, najmä didakticky veľmi dôkladne spracovanej kapitole sa jej autorka R. Druláková venuje charakteristike ČR ako malého štátu a uplatňovaniu jej cieľov v medzinárodnom

*Mgr. Alfred Kramer, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická ZČU, akramer@kap.zcu.cz.